

№ 40 (441)
Кастрычнік 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Афіцыйна: рэзалюцыя круглага стала па народнай спадчыне –** стар. 3

☞ **Экалогія: дзе цвітуць чараўнік і купальніца –** стар. 7

Навіны БФК

Паведамляем, што 1 лістапада 2012 г. адбудзецца справаздачна-выбарчы Сход грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры» (г. Мінск, вул. Захарова, 28). Пачатак у 14.30.

Першыя крокі ў археалогіі

Гэтым летам прайшоў чарговы этап раскопак на Свіслацкім замчышчы, што ў Асіповіцкім раёне. Як і ў папярэднія гады, навуковым кіраўніком працаў быў кандыдат гістарычных навук Вадзім Кошман, а працавалі школьнікі з археалагічнага лагера, які ўжо шмат гадоў адкрываецца на летніх канікулах у Свіслацкай школе.

Мэта, якую паставіў навуковы кіраўнік на гэты палявы сезон, – зрабіць прарэзку вала, каб выявіць этапы будоўлі абарончага перыметра замка. Гэтая задача ў поўнай меры не была выкананая з-за дажджоў. Але ж усё роўна маладых археолагаў чакалі новыя знаходкі і адкрыцці.

У археалагічным лагеры сабраліся юнакі і дзяўчаты з розных школ горада і раёна. Кіраўнік лагера Святлана Хацкевіч паведала, што сёлета колькасць ахвотных трапіць на раскопкі была большая, чым заўсёды. Таму працавалі ў дзве змены.

У Свіслачы аўтар гэтых радкоў пазнаёміўся з Дашай Жытнік з Дараганаўскай школы і Юляй Маліноўскай з СШ № 1 горада. Абедзве мае суразмоўцы захапіліся раскопкам, Юля нават вырашыла звязаць свой далейшы лёс з гісторыяй. Дзяўчатаў вельмі ўразілі старажытныя знаходкі, на якія ім пашанцавала пад час раскопак.

Спадзяемся ў новым сезоне зноў спаткацца ў Свіслачы.

Юрый КЛЕВАНЕЦ

Палац О'Руркаў у вёсцы Уселюб Навагрудскага раёна

Да перабудовы (зверху) і незадоўга да пажару

Артыкул пра валанцёрскія летнікі 2012 года чытайце на стар. 6

На тым тыдні...

✓ **16 кастрычніка** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася творчая сустрэча з паэтам і сцэнарыстам Уладзімірам Марозам. Ён аўтар зборніка паэзіі «Пяшчотны дотык», «Голас», «Рэй», «Хутаранская зорка», «Дабрадаць», прозы і эсэ «Беларускі храм», «Мінск старадаўні і малады» (4 выданні), «Мінск. Верхні горад», «Мінск. Плошча Перамогі», «За брамай забытых мелодый», «Магілёў» і іншых. Многія фільмы сцэнарыста адзначаныя прызамі і ўзнагародамі міжнародных кінафестывалей. На сустрэчы была прадстаўленая і новая кніга паэзіі Уладзіміра Мароза «Шляхцянка-восень», а таксама прайшла прэм'ера дакументальнага фільма «У пошуках новай зямлі». Падрабязней чытайце на стар. 2.

✓ **17 кастрычніка** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры прайшоў творчы вечар паэтэсы **Вольгі Нормынай** пад назвай «Літаратурны кантэкст». Пад час імпрэзы прагучалі не толькі вершы з новага зборніка «Городская трава», які ўбачыў свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці», але і выступілі сябры творцы, калегі, песні на яе вершы выканаў бард Сяргей Панамароў.

✓ **17 кастрычніка** ў мастацкай галерэі «Палац мастацтваў» пачалі працаваць тры экспазіцыі: персанальная **выстаўка акварэлі Уладзіміра Рынкевіча**, прысвечаная 60-годдзю мастака;

Рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа; **выстаўка жывапісу «Далёкае блізкае»** прафесара Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў **Віктара Нямецова**, прысвечаная 70-годдзю мастака.

Выстаўкі можна наведаць да 28 кастрычніка.

✓ **18 і 19 кастрычніка** ў Беларускім дзяржаўным музеі беларускай літаратуры па

ініцыятыве Інстытута імя Гётэ ў Мінску адбыліся **лекцыі Клаўса-Петэра Энгельхарда**, якія пазнаёмілі наведнікаў з нямецкай літаратурай: «Бі ў барабан і забудзься пра страх», прысвечаная Генрыху Гейне, які лічыцца «апошнім рамантычным паэтам», і «Шпацыр па нямецкай літаратуры» (на нямецкай мове з перакладам).

✓ Сёлета 15 снежня Беларуская чыгунка святкуе сваё 150-годдзе. Першай чыгуначнай лініяй на беларускай зямлі стаў участак Парэчча-Гародня, які знаходзіўся на чыгуначнай магістралі паміж Пецярбургам і Варшавай. Менавіта з моманту адкрыцця руху на гэтым адрэзку 15(27) снежня 1862 г. і вядзе сваё летазлічэнне Беларуская чыгунка. **18 кастрычніка** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася **прэзентацыя навукова-папулярнага выдання «Історыя Беларускай жалезнай дарогі. Из века XIX в век XXI»**, якое пабачыла свет сёлета ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Кніга аб'ёмам больш за 950 старонак падрыхтаваная аўтарскім калектывам беларускіх гісторыкаў і супрацоўнікаў Беларускай чыгункі (кіраўнік – кандыдат гістарычных навук Валянціна Яноўская).

Да імпрэзы супрацоўнікамі аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў падрыхтаваная **выстаўка «Беларуская чыгунка ад мінулага да сучаснага»**, дзе прадстаўлена больш за 100 дакументаў XIX–XXI стст. з фонду бібліятэкі, якія распавядаюць пра 150-гадовую гісторыю беларускай стальной магістралі.

✓ **19 кастрычніка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася **выстаўка, прысвечаная 150-годдзю Беларускай чыгункі**, якую арганізавала Дзяржаўнае аб'яднанне «Беларуская чыгунка». Будзе працаваць да 12 снежня. Падрабязней чытайце ў наступным нумары.

✓ **20 кастрычніка** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылося адкрыццё літаратурна-мастацкай выстаўкі **«Ходзіць Сон ля вакон...»**, прысвечанай беларускім калыханкам. Падрабязней чытайце ў наступным нумары.

Засцярог для Мінска

Напярэдадні хрысціянскага свята Пакроваў Божай Маці ў філіяле «Дом-музей І з'езда РСДРП» Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь выставілі незвычайнае мастацкае палатно, выкананае ў тэхніцы «бабулінай коўдры», якая цяпер мае модную назву «пэчворк».

«Мінскае палатно-полаг», прысвечанае 945-годдзю беларускай сталіцы, стала вынікам беларуска-расійскага мастацкага праекта, які цягам года прайшоў пад дэвізам «З пакалення да пакалення цягнецца нітка». Каардынатар праекта – Таццяна Кузняцова, мастацкі кіраўнік і кансультант – Вольга Матусевіч, выкладчык лапікавай мазайкі, магістр мастацтвазнаўства. Асноўная ідэя працы – стварыць калектыўны твор («палатно-засцярог»), дзе мастацкімі сродкамі трансляваць пажаданні дабрабыту і росквіту беларускай сталіцы. Да ўдзелу ў праекце запрашалі ўсіх ахвотных, незалежна ад узросту, нацыянальнасці і краіны жыхарства. У выніку атрымалася палатно памерам 28 м², куды ўвайшлі 54 аўтарскія і 4 калектыўныя працы беларускіх майстроў, а таксама расіянаў з 26 гарадоў РФ. Колькасць удзельнікаў праекта склала больш за 160 чалавек. Уражвае і геаграфія месцаў іх жыхарства: Брэст, Гродна, Мінск, Віцебск, Полацк, Плясецк (сусветна вядомы касмадром), Волагда, Волхаў, Каўнас, Казань, Яраслаўль, Краснадар, Астрахань і інш.

Упершыню палатно экспанавалася 8 верасня на свяце Дня горада. Цяпер жа яно будзе выстаўлена на працягу месяца. Разам з ім можна пабачыць цікавыя аўтарскія

працы майстроў лапікавага шыва творчай студыі «Хоббі-курсы».

працы майстроў лапікавага шыва творчай студыі «Хоббі-курсы».

Наш кар.
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Мінскае замчышча. Яшчэ адзін крок

Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, абапіраючыся на вынікі пасяджэння Грамадскай назіральнай камісіі пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, накіравала зварот у Мінгарвыканкам па Мінскім замчышчы, у якім прапанавана разгледзець пытанне аб правядзенні грамадскага абмеркавання праекта і па выніках яго арганізацыі конкурсу архітэктурных праектаў па аднаўленні Паўднёва-ўсходняй часткі Мінскага замчышча і тэрыторыі Нізкага і Мяснога, з улікам нормаў нацыянальнага заканадаўства ў сферы аховы гісторыка-культурнай спадчыны, тэхнічных нарматыўных і метадычных дакументаў.

Паводле
інфармацыі БДАПГІК

Урывак са сцэнарыя жыцця

16 кастрычніка ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа было шматлюдна. Зала, дзе павінна была праходзіць сустрэча з паэтам і сцэнарыстам Уладзімірам Марозам, не магла змясціць усіх, хто прыйшоў. Зрэшты, такая вялікая колькасць прысутных вельмі ўсцешыла дырэктара музея Зінаіду Камароўскую. Вечарыну яна пачала расповедам аб праекце «Пад нёманайскім сонцам», у межах якога ладзяцца сустрэчы з землякамі Якуба Коласа. Адной з іх стала і сустрэча з Уладзімірам Марозам.

Галоўны ўдзельнік вечарыны крыху распавёў гасцям пра сябе, пра вучобу на архітэктурным факультэце і пра свой шлях ад архітэктуры да літаратуры. А яшчэ – пра дакументальнае кіно, з якім Уладзімір Вікенцэвіч звязаны гадоў трыццаць, ды пра студию «Летапіс». За гэты час паводле яго сцэнарыяў было знята больш за шэсцьдзсят фільмаў, і, напэўна, у пла-

атрымаўся выдатны, тым больш што да беларускага класіка У. Мароз падобны знешне. Тлумачыцца гэта проста: яго маці родам з Мікалаеўшчыны, радзімы песняра, ды і дзявоцае прозвішча яе было Міцкевіч. Можна стацца, што Уладзімір Мароз з Якубам Коласам і сапраўды сваякі.

Зрэшты, Уладзімір Вікенцэвіч не толькі сцэнарыст, але і выдатны паэт.

ў сэрцах слухачоў гэтыя словы любові і кахання застаюцца надойга.

Толькі часам у паэзію жыцця ўмешваецца і жыццёвая проза. У. Мароз не змог абмінуць увагай тое, што з пачатку 2012 года ні адзін дакументальны фільм студыі «Летапіс» не з'явіўся на беларускіх тэлеканалах. На тэлебачанні гэта тлумачыцца адсутнасцю грошай. «Мы з іх бярем дзвесце тысячай за паказ фільма, – кажа сцэнарыст, – гэта ж капейкі!». Той факт, што для Белтэлерадыекампаніі дзве сотні беларускіх рублёў занадта вялікая сума, выклікае хваляванні – і перш за ўсё за лёс самой тэлекампаніі. Але, напэўна, гэта проста часовыя цяжкасці...

Сам Уладзімір Вікенцэвіч спадзяецца, што сітуацыя выправіцца з адкрыццём новага тэлеканала. У гэтым яго падтрымалі калегі і сябры, якія ўдзельнічалі ў сустрэчы: пісьменнікі Уладзімір Ягоўдзік і Леанід Дранько-Майсюк, рэжысёры Яўген Сяцко і Міхаіл Князеў. Апошні расказаў пра Уладзіміра Мароза з самым што ні на ёсць захваленнем: «Ён выдатна ведае гісторыю. Калі рабілі фільм пра Сымона Буднага, у мяне складалася такое ўражанне, што Валодзя з ім асабіста быў знаёмы. Мы разам знялі ўжо з дзесяць фільмаў і, дасць Бог, яшчэ зробім». І, безумоўна, зробіць. Тым больш што ў нашай гісторыі яшчэ ёсць людзі, пра якіх варта ўспамінаць, і ёсць сцэнарысты ды рэжысёры, якія хочуць, умеюць і будуць гэта рабіць.

Ніна КАЗЛЕНЯ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ
Фота аўтара

Пабудзем яшчэ ў «Будзьмо!»

Не раз і не дзесяць быў на Палессі – але не перастаю захапляцца гэтым краем! Можна шмат распавядаць аб цёмным плёскаце тамтэйшых рэчак, празрыстасці азёраў, спева птушак... А пашанцуе – пабачыш, як прабяжыць лісіца, скокне каля дарогі заяц. І жывуць тут шчырыя і дбайныя гаспадары. Да аднаго з іх я запрашаючытачоў «Краязнаўчай газеты». Ужо на пад'ездзе можна пабачыць вудляроў – рыбакоў, якія прыехалі палавіць рыбку ў ціхіх ставочках вядомага на Жыткавіччыне фермера Міхася Шрубана.

Цяпер гэты гаспадар задумаў стварыць падворак нацыянальных традыцыяў, дзе кожны зможа адпачыць душою, далучыцца да звычайнага пакалення. А таксама – атрымаць асалоду ад роднае прыроды, смачна паесці ў кафэ «Будзьмо!», дзе ў меню – нацыянальныя стравы. А назва страўні паходзіць ад паляшучкага пажадання здароўя, спору ў працы, добрага адпачынку. Паўстане новы цэнтр непа-

далёк вёскі Хільчыцы, што ў Жыткавіцкім раёне. М. Шруб хоча, каб кожны, хто завітае сюды, адчуў сябе нібыта ў роднай матулінай хаце.

Родны прытулак –

матуліна хата,
Родны з маленства парог.
Ты выпраўляла, ты сустракала,
Нізік табе, дарагае, паклон.
Маці, матуля, мама,
Слова няма даражэй,
Маці, матуля, мама,
Ты ўсіх на свеце мілей.

Гэта – урывак з песні, якую я напісаў разам з народным музыкам Сяргеем Страхам (ён – аўтар мелодыі). Планавалася, што першым яе выканае народны артыст Беларусі Якаў Навуменка.

Ужо колькі месяцаў ідзе праца на новай будаўнічай пляцоўцы фермера М. Шрубана. І ёсць надзея, што гаспадар хутка пакліча першых наведнікаў у «матуліну хату».

Мікола КОТАЎ,
пазаштатны карэспандэнт
«Краязнаўчай газеты»
Фота
Яўгена БРУНДУКОВА

У. Мароз і М. Князеў

нах У. Мароза ёсць яшчэ не адна задума. А гасці музея змаглі ўбачыць фільм «У пошуках новай зямлі», зняты кінастудыяй «Беларусь-фільм» і прымеркаваны да 130-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа. У некалькіх сцэнах здымаўся сам Уладзімір Вікенцэвіч. Ён сцвярджае, што «гэта патрэбна было для стварэння вобразу». Вобраз, дарэчы,

«Калі чалавек працуе ў кіно – а я вельмі дакументальнае кіно люблю, – як бы незнарок прызнаўся ён, – гэта не можа не быць звязана з паэзіяй». Сваю новую кнігу «Шляхцянкі-восень. Лірыка любові й кахання» У. Мароз прысвяціў жонцы Вользе. Прачытаная аўтарам вершы прымушалі то задумацца, а то і ўсміхнуцца. Думаецца, што

М. Шруб (у цэнтры) з сябрамі на будаўнічай пляцоўцы

Рэзалюцыя

Круглы стол «Народная спадчына Бацькаўшчыны: практыка і перспектывы жыццядзейнасці», праведзены 24 чэрвеня 2012 года ў г.п. Акцябрскі Гомельскай вобласці ў рамках заключных мерапрыемстваў VII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» з удзелам навукоўцаў Беларусі, Расіі, Украіны (сярод іх: 2 дактары навук, 6 кандыдатаў навук), членаў Рэспубліканскага аргкамітэта і экспертнага савета фестывалю, кіраўнікоў фальклорных калектываў (50 чал.),

абяпіраючыся на План мерапрыемстваў па рэалізацыі Канцэпцыі нацыянальнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, зацверджаны Распараджэннем Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь 07.08.2002 г. № 218 рп (раздзел VI, п.95.2),

кіруючыся пастановай Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ад 05.03.2008 г. «Аб Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня»»,

падкрэсліваючы неабходнасць сусветнай працы Міністэрства адукацыі і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь у галіне эстэтычнага выхавання вучняў, навучальнай і працоўнай моладзі краіны,

асэнсоўваючы вялікае ідэалагічнае і патрыятычнае значэнне традыцыйнай мастацкай культуры беларусаў у сучасным адукацыйным працэсе моладзі,

сцвярджаючы неабходнасць аб'яднання сістэмы метадык далучэння дзяцей-школьнікаў да традыцыйнай народнай культуры беларусаў, якія склаліся ў ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдняя школа Барысаўскага раёна», ДУА «Вілейкая гімназія № 2» Мінскай вобласці, ДУА «Стайская дзіцячая школа мастацтваў традыцыйнай культуры Лепельскага района», УА «Палатоўская дзяржаўная агульнаадукацыйная дзіцячы сад-сярэдняя школа Полацкага раёна» Віцебскай вобласці, ДУА «Сярэдняя агульнаадукацыйная школа № 3 г. Мінска», ДУА «Прата-савіцкая дзіцячая школа мастацтваў Асіповіцкага раёна» Магілёўскай вобласці, а таксама ў фальклорных калектывах устаноў культуры і агульнаадукацыйных устаноў Акцябрскага раёна Гомельскай вобласці, Любанскага раёна Мінскай вобласці, Смаргонскага раёна Гродзенскай вобласці і іншых рэгіёнаў Беларусі,

адзначаючы інавацыйны характар праекта «Традыцыйная культура і дзеці»,

лічачы неабходным пашыраць назапашаны станічы вопыт выхавання і навучання сродкамі традыцыйнай народнай культуры падрастаючага пакалення,

прынялі 24 чэрвеня 2012 г. гэтую **Рэзалюцыю**, якая накіравана на аптымізацыю працэсу далучэння моладзі да культурнай спадчыны Бацькаўшчыны.

У сувязі з гэтым удзельнікі круглага стала лічаць неабходным:

1. **Выступіць** з просьбаю да Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь:

адкрыць (аднавіць) у сельскай мясцовасці і гарадах сетку школ з этнакірункам; увесці этнадысцыпліны ў расклад заняткаў;

стварыць на базе Нацыянальнага інстытута адукацыі кафедру традыцыйнай беларускай культуры і народнай педагогікі;

даручыць навуковаму і метадычнаму часопісу «Роднае слова» (заснавальнік Міністэрства адукацыі Рэ-

спублікі Беларусь) публікацыю нарматыўнай дакументацыі, навукова-метадычных матэрыялаў, прысвечаных традыцыйнай мастацкай культуры беларусаў; асвятленне вынікаў круглых сталаў, навукова-практычных канферэнцый па праблемах далучэння дзяцей і моладзі да нацыянальнай спадчыны.

2. **Выступіць** з просьбаю да Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь:

адкрыць у вясковых дзіцячых школах мастацтваў аддзяленне «Фальклорнае мастацтва» са спецыялізацыямі: «Харэаграфічнае мастацтва», «Музычнае мастацтва», «Тэатральнае мастацтва», «Дэкаратыўна-побытавае мастацтва»;

прапанаваць УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»: а) павялічыць план набору студэнтаў на спецыялізацыі «Этнафоназнаўства», «Духавыя інструменты (народныя)»; б) на ўсіх факультэтах і спецыялізацыях увесці вывучэнне беларускага народнага побытавага танца;

рэкамендаваць ДУА «Інстытут культуры Беларусі» праводзіць рэспубліканскія семінары і стажыроўкі спецыялістаў па фальклору абласных і раённых (гарадскіх) цэнтраў народнай творчасці, кіраўнікоў фальклорных калектываў на базе рэгіёнаў, вядучых аматарскіх калектываў у галіне традыцыйнай культуры; правесці семінар па выніках VII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»;

унесці змены ў форму 1 – клубная, дзяржаўная статыстычная справаздача: вылучыць у асобныя графы паказчыкі работы фальклорных калектываў, што дазволіць фальклорнаму кірунку нацыянальнай культуры больш смела заяўляць аб сваім існаванні і дынамічным развіцці.

3. **Выступіць** з просьбаю да Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь:

распрацаваць нацыянальную праграму выхавання моладзі Беларусі сродкамі традыцыйнай народнай культуры «Традыцыйная культура і моладзь» і ініцыяваць яе зацвярджэнне ў адпаведных інстанцыях;

распрацаваць для агульнаадукацыйных устаноў, устаноў сферы культуры і мастацкай адукацыі, устаноў пазашкольных адукацыі вучэбныя планы і праграмы, хрэстаматыі і дапаможнікі на *рэгіянальным матэрыяле* (з мультымедычнымі дадаткамі) па народнай харэаграфіі, народным музычным мастацтве (спевы, інструментальная музыка), дэкаратыўна-ўжыткавай творчасці, гульнівым мастацтве;

даручыць вышэйшым навучальным і навукова-даследчым установам гуманітарнага профілю вывучыць (устаіць у план вучоных саветаў) вопыт агульнаадукацыйных школ, дзіцячых школ мастацтваў, фальклорных калектываў краіны, назапашаны ў ходзе рэалізацыі праектаў сацыяльна-педагагічнага «Этнашкола», сацыяльна-культурнага «Традыцыйная культура і дзеці»;

стварыць навукова-даследчы цэнтр (аддзел, сектар, лабараторыю) «Духоўны і сацыяльны каштоўнасці народнай культуры ў сучасным працэсе».

4. **Прасіць** Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і арганізацыйны камітэт Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»:

унесці змены ў Палажэнне «Аб Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня»», што даць юрыдычную падставу для карэкціроўкі ўмоў фестывалю, вызначэння месца правядзення заключных рэспубліканскіх мерапрыемстваў, рэалізацыі інавацыйных праектаў;

уклучыць у Палажэнне аб Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня» рэспубліканскія конкурсы апавадальнікаў народнай прозы, турнір салістаў-выканаўцаў твораў народнай спадчыны, турнір парывыканаўцаў народных побытавых танцаў і зрабіць іх штогадовымі (апошні праводзіць перыядычна паміж фестывалямі), а таксама ўключыць у Палажэнне аб фестывалі Свята аўтэнтычнага фальклору і Свята дзіцячай творчасці (з перыядычнасцю адзін раз на два гады);

выйсці з прапановай на «Белтэле-радыёкампанію» аб арганізацыі на тэлебачанні пастаяннай праграмы, прысвечанай народнай культуры беларусаў; арганізацыі прамых трансляцый з фестывалю «Берагіня» і іншых фестывалаў народнай творчасці;

стварыць спецыяльны фонд па падтрымцы фальклорнага руху ў Беларусі.

5. **Рэкамендаваць** Міністэрству адукацыі Рэспублікі Беларусь, упраўленню адукацыі і культуры аблвыканкамаў, аддзелам адукацыі і культуры рай-, гарвыканкамаў забяспечыць штогадовае правядзенне летнікаў для фальклорных калектываў з мэтай абмену вопытам навучання дзяцей і моладзі рознымі відамі і жанрамі аўтэнтычнага народнага мастацтва; пры арганізацыі летнікаў выкарыстаць практычны вопыт Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, Рэспубліканскага цэнтра турызму і краязнаўства Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

6. **Рэкамендаваць** упраўленню адукацыі і культуры аблвыканкамаў распрацаваць рэгіянальныя праграмы «Традыцыйная культура і дзеці». Пры распрацоўцы рэгіянальных праграм прадугледзець:

правядзенне навукова-практычных канферэнцый, чытанняў, круглых сталаў, дыскусій па краязнаўстве, народнай нематэрыяльнай і матэрыяльнай культуры, праблемах адукацыі і народнай педагогікі;

правядзенне фальклорна-краязнаўчых экспедыцый з наступным уключэннем вынікаў даследавання ў вучэбны працэс агульнаадукацыйных школ, пазашкольных устаноў, устаноў культуры і мастацтваў;

пры абласных, раённых і гарадскіх цэнтрах дзіцячай творчасці стварыць мастацкія калектывы комплекснага тыпу (у якіх удзельнікі калектыву маглі б авалодваць рознымі відамі і жанрамі народнага мастацтва свайго краю).

7. З мэтай кадравага забеспячэння працэсу захавання і трансляцыі фальклору ў месцах яго каранёвага бытвання (на вёсцы):

рэкамендаваць РІВШ БДУ разгледзець пытанне аб унясенні ў агульнадзяржаўны класіфікатар ОК РБ «Спецыяльнасці і спецыялізацыі» кірунку «Мастацтва вуснай традыцыі» спецыяльнасці «Народная творчасць».

8. Упраўленню культуры аблвыканкамаў, аддзелам культуры райгарвыканкамаў *забяспечыць* наяў-

насць у бібліятэчных фондах устаноў культуры «Краязнаўчай газеты» і часопіса «Роднае слова».

9. У мэтах рэпертуарнага і метадычнага забеспячэння VIII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» (2012–2014) звярнуцца з просьбаю да Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, ДУА «Інстытут культуры Беларусі», упраўленняў культуры аблвыканкамаў падрыхтаваць і выдаць зборнікі:

– «Купальскі спеўнік» (складальнік Т. Пладунова);

– «Бяседныя песні» (складальнік – калектыў аўтараў);

– «Музычны рэпертуар конкурсу выканаўцаў народных побытавых танцаў» (у фармаце CD; складальнік – калектыў аўтараў);

– рэгіянальныя зборнікі народнай танцавальнай музыкі (складальнікі – АМЦ НТ);

– «Беларускія народныя побытавыя танцы. У дапамогу кіраўнікам фальклорных калектываў і ўдзельнікам конкурсу танцавальных пар (складальнік – калектыў аўтараў);

– «Народны танец Рудабельшчыны ў сучасных запісах» (складальнік – калектыў аўтараў, кіраўнік праекта М. Козенка).

10. **Унесці** прапанову ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь аб прысваенні за шматгадовую плённую працу па рэалізацыі інавацыйнага сацыяльна-культурнага і адукацыйна-выхаваўчага праекта «Фестываль «Берагіня»» звання «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь» аўтару ідэі, стваральніку, навуковаму і мастацкаму кіраўніку Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» М. Козенку, «Заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь» начальніку аддзела культуры Акцябрскага райвыканкама, дырэктару Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» С. Беразоўскай.

11. **Прасіць** Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь *Рэзалюцыю* *круглага стала* «Народная спадчына Бацькаўшчыны: практыка і перспектывы жыццядзейнасці», прынятую 24 чэрвеня 2012 года (г.п. Акцябрскі Гомельскай вобласці) удзельнікамі заключных мерапрыемстваў VII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», накіраваць у:

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь;

упраўленню культуры Мінскага гарадскога і абласных выканаўчых камітэтаў;

упраўленню адукацыі Мінскага гарадскога і абласных выканаўчых камітэтаў;

УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»;

Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта;

ДУА «Інстытут культуры Беларусі»;

педагагічныя ўніверсітэты і інстытуты Беларусі;

абласныя, раённыя (гарадскія) дамы (цэнтры) народнай творчасці, дамы (цэнтры) дзіцячай творчасці.

12. **Прасіць** *рэдакцыі* газет «Культура», «Настаўніцкая газета», «Краязнаўчая газета», часопіса «Роднае слова» надрукаваць «Рэзалюцыю...» на старонках сваіх выданняў.

Ад імя ўдзельнікаў Рэспубліканскага круглага стала «Народная спадчына Бацькаўшчыны: практыка і перспектывы жыццядзейнасці» падпісалі:

Энгельс ДАРАШЭВІЧ,
прафесар, доктар філасофскіх навук (Беларусь)
Уладзімір ГАДОУСКІ,
прафесар, кандыдат педагагічных навук (Украіна)
Ірына ПАПОВА,
дацэнт, кандыдат мастацтвазнаўства (Расія)

Віктарына

Песнярам роднага слова прысвячаецца

Даследчыкі налічваюць у Якуба Коласа каля паўсотні псеўданімаў, сярод якіх Адзінокі, Карусь Лапаць, Ганна Крум і інш. Найбольш часта пісьменнік выкарыстоўваў два псеўданімы: адзін для подпісу вершаваных твораў – Якуб Колас, другі – для празаічных. Назавіце псеўданім, якім Якуб Колас падпісваў свае празаічныя творы на самым пачатку творчай дзейнасці?

Чакаем вашыя адказы да 6 лістапада ўключна. Да ведама чытачоў: у віктарыну можна ўключыцца з адказу

на любое пытанне, бо ўвага будзе звяртацца на дакладнасць адказу і, па магчымасці, яго разгорнутасць.

«Мой родны кут»:

«...і з таго часу па сягоння мне сонцам свеціць Наднямонне»

Да 130-годдзя з дня нараджэння Песняра

Чатырохрадкоўе геніяльнага Гётэ (у маім падрадкавым перакладзе) сцвярджае:

*Хто хоча зразумець паэзію,
Павінен пабываць у яе краіне;
Хто хоча зразумець паэта,
Павінен наведваць яго краіну.*

Беларусь невыпадкова стала краінай паэтаў. Кожны яе куточак – сваёй прыгажосцю, характаром – спрыяе ўсходам паэтычных парасткаў. І радзіма Якуба Коласа – не выключэнне. Наднямонне – сэрца Беларусі, яе сонечнае спляценне. Тут канцэнтрацыя беларушчыны развілася ці не ў найбольшую шчыльнасць. Беларушчыны – па-народнаму натуральнай, усмактанай з матчыным малаком, не ўзятай у палон згубнымі формамі, якія неўзабаве выцясяняць ці як мінімум пасунуць тую натуральнасць. Таму не дзіўна, што на гэтай зямлі восенню 1882 г. убачыў свет парастак *коласа*, якога яшчэ не мела *наша ніва*: у сям’і палясоўшчыка Міхала Міцкевіча нарадзіўся трэці сын, названы Костусем.

Філасоф У. Каганскі казаў: «Культура – заўсёды спалучанасць чалавека і ландшафту; яе цяжка ўявіць па-за звароту да ландшафту. Бачанне культуры мае на ўвазе ландшафт. Бачанне ландшафту мае на ўвазе культуру. Звяртаючыся да ландшафту, можна шмат даведацца пра культуру; ландшафт – яе нечаканая сфера, сведчанне, адваротны бок». І прыклад творча-культурнай эвалюцыі Міцкевіча-Коласа – яркім таму пацвярджэннем, якое пачынаецца, натуральна, з нараджэння.

Уражанні дзяцінства кшталтуюць усё жыццё чалавека. Гэта вядома было і да Фройда:

*Эх, досвітак маленства, лета!
Вамі навек душа сагрэта!*

У Коласавым выпадку пік гэтых уражанняў прыпаў на альбучкі перыяд.

*Парэчка – слаўная мясіна,
Куток прыгожы і вясёлы:
Як мора – лес, як неба – долы...*

Такімі глабальна-касмічнымі маштабамі адгукваюцца з дзяцінства «малюнкі родныя і з’явы» перайменаванай у паэме Парэччам вёсачкі Альбучы, якая тым часам была недасягальнай для аўтара, бо засталася па заходні бок мяжы падзеленай Беларусі. Пры Коласавых успамінах роднага куточка звяртае на сябе ўвагу менавіта дзяціна пазон маштабнасці: ад ахопу сусветнага ўзроўню да ўгледання ў мікраскапічныя (як можа падацца) моманты жыцця, бытавыя, паўсядзённыя, бачачы і ў іх (перадусім у іх!) паэзію – у «вузенькім ложы» крынічкі, у «елцы ў пары з хваіною», «гожай падкове» лесу, «калоссях жыта» і г.д. Таму паэт не саромеецца амаль таўталогіі ў сваім ці не самым геніяльным творы пра тое, наколькі ён жывіцца ўспамінамі:

*...Ды я душою ажываю,
Як вокам мыслі азіраю
Цябе, мой луг і бераг родны,
Дзе льецца Нёман срэбраводны...
...Я родны край успамінаю,
Я ім жыву, я ў ім душою
І сэрцам кожнаю парою...*

Паэзію прыроды будучы класік адчуваў з маленства. «Малюнкі навакольнай прыроды былі вельмі простымі і няхітрымі, але тым не менш яны моцна дзейнічалі на мяне і глыбока западалі ў душу», – прызнаваўся ў аўтабіяграфіі 1913 г. малады і ўжо знакаміты паэт. Свае перажыванні ад судакранан-

ня з беларускімі пейзажнымі карцінамі творца пачаў занатоўваць з самага пачатку творчага шляху, калі напісаліся радкі пра вясну, адораныя бацькам цэлым сярэбраным рублём. Але любая пара года была любімай Коласам. Нават зімовыя малюнкі выклікаюць проста вясёлкавыя настроі ў падлетка Костуса, што ён пасля занатуе асобным раздзелам «Новай зямлі» – «На рэчцы», пейзажныя радкі якога знітаваныя з філасафічнымі асацыяцыямі:

*І праўда: рэчачка-крынічка,
Хаця і мелка, невялічка,
Але такую сілу мае,
Што лёд угору падымае
І ломіць глызу, як націну.*

У кожнага ёсць свой родны кут. І, бадай, кожнаму край свайго маленства непаўторны. Таму і нараджаюцца ўсклікі захаплення:

*І дзе на свеце ёсць такая,
Як Нёман рэчанька другая?*

Як адзначае У. Казбярук, «малюнкі прыроды адыгрываюць у «Новай зямлі» асабліва важную ролю – ідэйную і кампазіцыйную. Увесь першы раздзел – «Леснікова пасада» – уяўляе з сябе ўводзіны ў духоўную атмасферу твора. Якуб Колас усхвалявана апявае тое, што з’яўляецца найдаражэйшым яго сэрцу, – родны куток, якому адрасае прачулыя творы любові і адданаці. Гэта асноўны матыў паэмы, якая стала гімнам роднай зямлі, яе непаўторным краявідам».

Варта дадаць, што створаны Песняром гімн роднай зямлі распаўсюджваецца на ўсю Беларусь, выходзіць за межы «роднага кута», які геаграфічна з’яўляецца якраз сэрцам краіны, у чым бачыцца не выпадковасць, а пэўная зададзенасць нацыятворчага развіцця. Напэўна, так сталася незалежна ад паэта. Аўтар хутчэй сам трапіў у залежнасць ад прыроднага кантэксту (што, аднак, не змяншае Коласавых заслугаў як мастака). «На гэтай невялікай топографічнай плошчы (дзе адбываецца асноўнае дзеянне ў паэме «Новая зямля». – А.Т.) паэт сьцісла і ў той-жа час канкрэтна ўлажыў свае сапраўдныя назіранні над беларускім жыццём. Тут змясціўся ўвесь характэрны беларускі рэльеф і пейзаж – ад бераговага ракітніку да лясной глушы, ад травой зарослай крынічкі да «срэбраводнага Нёмана», ад балота, парослага старымі бярозінамі, да шырокіх зялёных лугоў, залітых праменьнямі сонца. На гэтым географічным кусочку Беларусі сабраў аўтар амаль ня ўсе характэрныя для яго радзімы пароды дрэваў, ад лазы і крушыны да тых старых дубоў, што стаяць над вадою «даўнейшых спраў вартаўнікамі», ён сабраў усе адценні беларускага неба, усе змены пагоды ад «ветрыка» да «вятругі», змясціў тут усе поры году, уласць гаспадарскі абыходак беларуса, яго будзённы клопат і справы і сьвяточныя звычаі і вяселосці, уключаючы суды і запраўдныя народныя песні. Мала таго, аўтар у сукромных топографічных асідках свае поэмы, на абшары між Слуцкам і Нясвіжам, Нясвіжам і Менскам, змясціў усю якамі цяжкай гісторыі зложаную душу беларуса з яго жыццёваю мудрасцю працы, працоўнай моральлю і працоўным прадастаўленнем аб людзкім шчасці і людзкай праўдзе» (Замочні І. Пуціны беларускай літаратуры // Якуб Колас у літаратурнай крытыцы. Да дваццацігадовага юбілею яго літаратурнай дзейнасці / Злажыў Ул. Дзяржынскі. – Менск, 1926).

Падабенства дэтэрмінізму той жа У. Казбярук вьяўляе і стасоўна ўзнікнення яшчэ адной славу-

тай паэмы Якуба Коласа: «Дзяцінства Кастуса прайшло ў лесніковых сялібах Ласток... і Альбучы на ўлонні чароўнай беларускай прыроды, якую з тых часоў ён палюбіў на ўсё жыццё. Непаўторная краса наддніманскіх лугоў, лясных палян, таемны і ўрачысты шум лесу зачароўвалі ўражлівага хлапчука. Малому Кастусю ўяўлялася, што ён разумее, аб чым шуміць лес, пяюць жаваранкі, бульбочка ручаёк, галосіць зімовы вецер. І, бяспрэчна, у пачуццях героя паэмы «Сымон-музыка» шмат уражанняў дзіцячых гадоў самога Якуба Коласа».

Сам паэт таксама падкрэсліваў аўтабіяграфічнасць перажыванняў, якімі надзяліў ён хлопчыка Сымонку: «Крытыкі гавораць увесь час: «Новая зямля» – аўтабіяграфічны твор, бо гэта само вачам назаліе. А пра «Сымона-музыку» ніхто ў такім кірунку не абазваўся. <...> Перада мною стаяў уласны лёс. Рупіла расказаць, што воль і мае чалавек нешта за душою, а ніяк не выплыне наверх у гэтым свеце. <...> З гэтых усіх разваг (пра жыццёвыя – дзіцячыя, семінарскія, настаўніцкія, валацужныя, урэшце турэмныя і паслятурэмныя перажыванні. – А.Т.) і вынікла задумка: напісаць твор з пяці частак, адпаведна ліку абведзеных у мыслях наўкруга сябе колаў», – піша М. Лужанін у аповесці-эсе «Колас расказвае пра сябе». Таму, ідучы следам за папярэднімі даследчыкамі, не памылімся, калі ўбачым тоеснасць успрымання прыроды героя і Костуса ў дзяцінстве:

*І здавалася яму,
Што ён знае, як травінка
Сваю думае думу,
Што гаворыць жытні колас,
І аб чым шуміць ячмень,
І чаго спявае ўголас
Мушка, конік, авадзень,
Што ўгары над срэбрам жыта
Пяе жаваранак той
Так прыгожа-самавіта,
І зачым у воль блакіту
Ідзе ветрык пехатой...*

Такім чынам, на ўзроўні інтуітыўнага прыродна пачатак у творчым патэнцыяле Якуба Коласа быў закладзены ад нараджэння, «ад роднае зямлі, ад гоману бароў, ад казак вечароў, ад песень дудароў...». Што датычыцца «Новай зямлі», прафесар А. Яскевіч піша: «Настраёвым камертонам паэмы і яе асноўным эмацыянальна пераўтваральным каталізатарам з’яўляецца паслядоўна праведзенае лірычнымі адступленнямі (раздзелы I, XIV, XVI, XVIII, XXX і інш.) узнаўленне падзей праз успаміны маленства, агністымі азарэннямі, першаадкрыццямі якога ў канчатковым выніку вобразна перайначана, бясконца сагрэта, святліста ўзвышана ўся, здаецца, такая прыземлена побытавая матэрыя твора. Бо тады нараджаўся паэт, адчуваў роднае ўлонне як рай зямны, нягледзячы на ўсю шматпакутнасць вясковага ладу жыцця. Такая патаемная «алхімія» мастацкіх пераўтварэнняў жыццёвага матэрыялу!». Ж. Шаладонава прытрымліваецца думкі, што «на мове ландшафту з чалавекам размаўляе Бог» і што «ў мастацкую задачу пісьменнікаў уваходзіць патрэба па магчымасці найбольш поўна і дакладна зразумець і перадаць гэту мову ў сваіх творах». Пагаджаючыся з меркаваннем даследчыцы, дадамо, што названы тэзіс кангеніяльна, шырока спраўдзіўся ў творчасці Якуба Коласа. Прычым незалежна ад яго самога, неспазнанымі сіламі сялянскі хлопчык быў абраны свайго роду перакладчыкам, талмачом з мовы прыродных стыхіяў на людскую гаворку (менавіта гаворку: калі ўлічыць, што беларуская тады многімі за мову і не прымалася, бо яе літаратурны варыянт знаходзіўся толькі ў стадыі актыўнага распрацоўкі). Як адзначаць паэт пазней, пры напісанні «Новай зямлі», «і з таго часу па сягоння мне сонцам свеціць Наднямонне».

Анатоль ТРАФІМЧЫК, г. Ганцавічы
(Заканчэнне будзе)

Зміцер Жылуновіч у іпастасі палітыка і культурнага дзеяча

(Працяг. Пачатак у № 38–39)

Без рэшты адданага сваёй шматпакутнай Бацькаўшчыне З. Жылуновіча далёка не ўсё задавальняла ў поглядах бальшавіцкай партыі на такое складанае ва ўмовах царскай Расіі пытанне, як нацыянальнае. Сярод бальшавікоў знаходзілася ня мала і тых, што глядзелі на яго з пазіцыі рускага вялікадзяржаўнага шавінізму, сусветнай пралетарскай рэвалюцыі, дзея якой можна было не задумваючыся ахвяраваць нацыянальнымі інтарэсамі любога народа. І што самае страшнае, з гэтым у той ці іншай ступені пагаджаліся шырокія колы людзей. Ад такіх поглядаў не была вольнай і наша Беларусь. Каб хоць трохі спыніць іх далейшае распаўсюджванне, адзін з самых актыўных і ўплывовых дзеячаў Беларускай Сацыялістычнай Грамады З. Жылуновіч у артыкуле для газеты «Вольная Беларусь» (23 жніўня 1917 г.) пісаў: «*О, яны (рабочыя. – Л.Л.) ведаюць, як соладка жыццё ўціснутых і не дзяржаўных нацый. Ведаюць яны, што... іх Беларусь стогне ад знявагі, але на гэта не звяртаецца іх думка... ім убіта ў галаву сухая аднабокая думка аб агульнарабочніцкім інтарэсе і ўбіта тым, каго абходзіць справа ўціску нацый, каму не знаёма тая падвойная сіла прыцянення, якая цісне беларуса як работніка наогул і беларуса ў асобку.*»

З. Жылуновіч не збаяўся на Дэмакратычнай нарадзе (27 верасня – 5 кастрычніка 1917 г., Петраград) пакрытыкаваць кіраўнікоў «расійскай дэмакратыі» за іх нежаданае даць народам Расіі сапраўдныя, а не толькі лозунгавыя свабоды. Цалкам заслужана яго ў кастрычніку 1917 года на III з'ездзе БСГ (праходзіў у Мінску) абралі членам ЦК гэтай партыі. Знаходзячыся на высокай пасадзе, З. Жылуновіч не мог не ўдзельнічаць у працы такога важнага форуму, як Усебеларускі з'езд (снежань 1917 г., Мінск). Яго разгон бальшавікамі лічыў за грубае парушэнне і дэмакратычных, і нацыянальных свабод беларускага народа, пра што не мог не сказаць на III Усерасійскім з'ездзе Саветаў (студзень 1918 г., Петраград). Вось такую, прама скажам, зайздросную палітычную кар'еру стварыў сабе яшчэ нядаўна зусім шэраговы капелянін у апошнія дні панавання Расійскай імперыі, у кароткі час функцыянавання Часовага ўрада і ў першыя месяцы пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі.

На мой погляд, мо ніхто з іншых сяброў БСГ не зрабіў так багата для нацыянальнага інтарэсу Бацькаўшчыны, як З. Жылуновіч. Безумоўна, у гэтым яму дапамог актыўны ўдзел у працы многіх беларускіх і небеларускіх арганіза-

цый нацыянальна-адрэджанцага толку. Усё гэта як нішто іншае спрыяла ўзбагачэнню вопыту палітычнай дзейнасці маладога З. Жылуновіча, уменню ў любых, самых непрадбачаных сітуацыях правільна вызначыць ролю нацыянальнага фактара.

З. Жылуновіч свядома пайшоў на самае цеснае супрацоўніцтва з усталёваным пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі палітычным рэжымам. І трэба думаць, не памыліўся, бо будучы на яго баку, змог ня мала чаго карыснага зрабіць для любай Айчыны. У поўнай меры гэта пацвярджаецца і яго працай на пасадзе галоўнага сакратара, загадчыка выдавецкага аддзела Беларускага нацыянальнага камісарыята (Белнацкама) пры Наркамнацы РСФСР. З апошніх слоў вынікае, што ўлады Расійскай федэрацыі не збіраліся даваць Беларусі сапраўдны дзяржаўны суверэнітэт, разглядалі яе ў якасці свайго палітычнага суб'екта, што не задавальняла З. Жылуновіча і яго паплечнікаў. І гэта зразумела: яны ж усе ведалі, што адбылося ў акупаваным Мінску 25 сакавіка 1918 г. Хоць ураду Беларускай Народнай Рэспублікі даводзілася працаваць у надзвычай складаных умовах, ён усё ж штосьці карыснае рабіў для свайго народа, за што апошні цаніў, ганарыўся адроджанай уласнай дзяржавай. Таму З. Жылуновічу і К^в выступаць у такой карэнным чынам змененай у лепшы бок палітычнай сітуацыі за наданне Беларусі статусу нейкай нацыянальна-культурнай аўтаноміі РСФСР азначала б не больш, як жыць учарашнім днём. Гэта было не ў стылі З. Жылуновіча і яго паплечнікаў. Іншай як палітычна-суверэннай дзяржавай імі не ўяўлялася Беларусь. Развязанню гэтай лёсавызначальнай для яе праблемы і прысвяціў З. Жылуновіч сваю дзейнасць у Белнацкаме. Немалаважную ролю тут адыграў і яго перыядычны орган газета «Дзянінца» (пачала выходзіць з 1 сакавіка 1918 г. у Петраградзе). Яна была першай савецкай газетай на беларускай мове. Толькі вось ізноў паўтарылася недарэчнасць: для назвы газеты выкарыстанна рускае слова «дзянінца», што можна патлумачыць галоўным чынам незавершанасцю працэсу фармавання беларускай літаратурнай мовы. Першыя пяць нумароў газеты выйшлі пад рэдакцыяй З. Жылуновіча, №№ 6–23 – супольна з Іванам Пятровічам (літаратурны псеўданім Янка Нёманскі). Проста нельга не адзначыць такога факта, як змяшчэнне ў першым нумары газеты «Дэкларацыі правоў чалавека і эксплуатаемага народа», у змесце якой шмат чаго карыснага можна было адшукаць і для беларусаў. Падрабязную, праўдзівую інфармацыю давала газета пра жыц-

цё нашых уцекачоў у Расію, якіх выгналі сюды нямецкая інтэрвенцыя. Рэгулярна асвятляліся і падзеі з жыцця людзей на захопленай кайзераўскімі войскамі беларускай тэрыторыі, у тым ліку і пра дзейнасць урада Беларускай Народнай Рэспублікі. Улічваючы, што газета была органам Белнацкама – структурнага савецкага падраздзялення – яна не магла інакш як толькі адмоўна пісаць пра гэтае дзяржаўнае ўтварэнне. Па розных прычынах газета ў сваіх поглядах на фармаванне беларускай дзяржаўнасці не магла далёка пайсці, чаму вельмі перашкаджала пазіцыя па да-

З. Жылуновіч з сям'ёй (1929 г.)

дзеным архіважным пытанні кіраўніцтва Паўночна-Заходняга абкама РКП(б) (Аляксандр Мяснікоў) і Аблвыкамзаха (Вільгельм Кнорын).

З. Жылуновіч ніяк не мог адмовіць сабе выступаць з артыкуламі ў такой прагрэсіўнай для свайго часу газеце, як «Белорусское эхо». Выходзіла яна ў Кіеве ў вельмі складаныя для Беларусі час (з мая палітычна-суверэннай дзяржавай імі не ўяўлялася Беларусь. Развязанню гэтай лёсавызначальнай для яе праблемы і прысвяціў З. Жылуновіч сваю дзейнасць у Белнацкаме. Немалаважную ролю тут адыграў і яго перыядычны орган газета «Дзянінца» (пачала выходзіць з 1 сакавіка 1918 г. у Петраградзе). Яна была першай савецкай газетай на беларускай мове. Толькі вось ізноў паўтарылася недарэчнасць: для назвы газеты выкарыстанна рускае слова «дзянінца», што можна патлумачыць галоўным чынам незавершанасцю працэсу фармавання беларускай літаратурнай мовы. Першыя пяць нумароў газеты выйшлі пад рэдакцыяй З. Жылуновіча, №№ 6–23 – супольна з Іванам Пятровічам (літаратурны псеўданім Янка Нёманскі). Проста нельга не адзначыць такога факта, як змяшчэнне ў першым нумары газеты «Дэкларацыі правоў чалавека і эксплуатаемага народа», у змесце якой шмат чаго карыснага можна было адшукаць і для беларусаў. Падрабязную, праўдзівую інфармацыю давала газета пра жыц-

Тонкі, уважлівы палітык З. Жылуновіч не мог не заўважаць, як з дня на дзень узрастаў уплыў бальшавіцкай партыі на ход нацыянальна-дзяржаўнае будаўніцтва. У такіх варункх заставацца ў шэрагах Беларускай Сацыялістычнай Грамады (ўступіў у яе ў пачатку 1917 г.) ужо мела б мала сэнсу, бо бальшавікі ўсяляк імкнуліся забяспечыць толькі за сабою лідарства ў арганізацыі палітычнага, нацыянальна-культурнага жыцця савецкіх народаў. У кастрычніку 1918 г. Прэсенскі райкам партыі Масквы прыняў З. Жылунові-

ча ў шэрагі Расійскай камуністычнай партыі (бальшавікоў). Даволі хутка ўвялі яго ў склад кіраўніцтва Беларускай секцыі РКП(б). У пачатку трэцяй дэкады снежня 1918 г. З. Жылуновіча ўжо абралі за старшыню Цэнтральнага бюро беларускіх секцыі РКП(б). Адбылося такое пад час правядзення 21–23 снежня 1918 г. у Маскве Канферэнцыі беларускіх секцыі РКП(б). На ёй жа было прызнана неабходным стварэнне Часовага рабоча-сялянскага ўрада Беларусі, што з поўным правам можна назваць гістарычнай падзеяй у нацыянальна-дзяржаўным будаўніцтве нашага краю, хаця і адбывалася гэта на бальшавіцкай, савецкай, сацыялістычнай аснове. Цэнтральнай палітычнай фігурай апісаных вышэй лёсавызначальных для беларускага народа, несумненна, быў ніхто іншы як З. Жылуновіч. Акрамя яго ў Цэнтральнае бюро беларускіх секцыі уваходзілі ў якасці членаў Ф.Д. Балбека, М.Ф. Драка-Дракон (у «Энцыклапедыю

тага, дык толькі па ініцыятыве больш высокіх партыйных органаў. З дакладам на канферэнцыі пра бягучы момант выступіў армянін Аляксандр Мяснікоў, а латыш Вільгельм Кнорын браў слова, каб паведаміць дэлегатам пра дзейнасць абласнога камітэта РКП(б). З. Жылуновіч у прэзідыум з'езда не трапіў, што ўжо само па сабе наводзіць на нядобра думкі. А вось у Цэнтральнае бюро КП(б)Б ён увайшоў, але не ў якасці самых высокіх партыйных палітыкаў. Да іх належалі зусім чужыя для Беларусі людзі: А. Мяснікоў (старшыня Цэнтральнага бюро ЦК КП(б)Б), В. Кнорын (сакратар ЦБ). Ужо на першым пасяджэнні ЦБ ЦК КП(б)Б, якое праводзілася ў апошні дзень снежня 1918 г., узніклі гарачыя спрэчкі паміж З. Жылуновічам і прышлымі бальшавіцкімі кіраўнічымі кадрамі. Дайшло да таго, што «ён заявіў аб складанні з сябе абавязкаў члена ЦБ КП(б)Б», у чым яму адмовілі. З. Жылуновіч застаўся вельмі незадаволеным, што КП(б)Б, разгледжаны 10 студзеня 1919 г. «пытанне аб выданні газеты на беларускай мове, прызнала гэта не пажаданым». Ужо аднаго гэтага факта дастаткова, каб зразумець, наколькі абранаму ў асноўным з чужынцаў ЦБ КП(б)Б была непатрэбнай Беларусь як нацыянальная беларуская дзяржава. Цяжкія, шкодныя наступствы русіфікатарскай палітыкі царызму не так проста пераадоляліся і самімі бальшавікамі. А хтосьці з іх і не ставіў перад сабой такой мэты.

Больш удала складваўся для З. Жылуновіча лёс як дзяржаўнага дзеяча, бо тут у яго проста не было сур'ёзнага канкурэнта. 1 студзеня 1919 г. ён быў абраны за старшыню Часовага рабоча-сялянскага савецкага ўрада Беларусі. Уся багата толькі ў тым, што на гэтай адказнай пасадзе знаходзіўся да 3 лютага 1919 г. – 33 дні. Гэты лютаўскі дзень 1919 г. быў надзвычай нешчаслівым не толькі для З. Жылуновіча, але і для ўсёй Беларусі. Ад той павігельнай даты яе кіраўніцтва займалася нацыянальна-дзяржаўным будаўніцтвам практычна толькі ў межах Мінскай губерні. Усе беларускія землі, што знаходзіліся на ўсходзе ад яе, перайшлі да Расійскай федэрацыі. А сам З. Жылуновіч спачатку апынуўся ў Харкаве, дзе працаваў за сакратара газеты «Красная звезда». Затым у чэрвені 1919 г. яго прызначылі паліграфістам штаба 14-й арміі Паўднёвага фронту і нарэшце – літсупрацоўнікам штаба Заходняга фронту ў Смаленску. Названыя пасады на некалькі рангаў былі ніжэйшыя за тую, што ён выконваў у першыя дні існавання БССР і ўжо мелі не так палітычны, як культуралагічны характар. Таму не будзе памылкай сцвярджаць, што палітычная кар'ера незвычайна здольнага для буйнамаштабнай нацыянальна-дзяржаўнай дзейнасці З. Жылуновіча скончылася 3 лютага 1919 г. Было яму толькі трохі больш за 30 гадоў! Як многа мог бы зрабіць для любай Бацькаўшчыны гэты бездакорны ва ўсім дзяржаўны лідар!

Леанід ЛЫЧ
(Заканчэнне будзе)

Вынікі «Летнікаў-2012»

Што засталася ад сядзібы О'Руркаў, і што рабіць, каб людзі не псавалі фасады гісторыка-культурных каштоўнасцяў? Спецыяліст па ахове спадчыны, сябра Беларускай суполкі ІКАМОС Зміцер Савельеў распавёў «Краязнаўчай газеце» пра сёлетнія валанцёрскія летнікі, стасункі з мясцовымі жыхарамі ды цяжкасці валанцёрскай працы.

«Тыя летнікі, у якіх я прымаў удзел, былі праведзеныя на больш прафесійным узроўні – гэта тэндэнцыя апошніх гадоў, калі да ўдзелу прыцягваюцца ўсё больш спецыялістаў. Таму ёсць пэўны прагрэс. Бачныя вынікі нашых высілкаў. Асабліва там, дзе мы працуем не першы год, напрыклад, у Гальшанах».

«Гальшаны-2012» арганізавалі ГА «Беларускі камітэт ІКОМОС» ды МГА «Гісторыка». Валанцёры два тыдні займаліся добраўпарадкаваннем тэрыторыі замка – рэзідэнцыі роду Сапегаў у XVI–XVII стагоддзях. Сёлета асноўнай задачай было вызваленне сценаў замка ад буйной расліннасці, каб пасля рэстаўратары маглі зрабіць праект кансервацыі і аднаўлення. Пад час археалагічных раскопак былі выяўленыя фрагменты канструкцыяў сходаў ды рэшткі прыбіральных. Таксама вяла-

ся прыборка старажытных могілак, каб захаваць памяць пра людзей, якія жылі тут раней.

Акрамя велічнага калісьці замка, валанцёраў сёння цікавіць гальшанская забудова канца XIX – першай трэці XX стагоддзя; праводзілася інвентарызацыя, каб у будычынні ўнесці яе ў спіс ахоўных тэрыторыяў.

«Даследаванне гістарычнай забудовы ў Гальшанах распачалі яшчэ ў 2005 годзе сябры Беларускай асацыяцыі студэнтаў-архітэктараў. Калі параўнаць матэрыялы 2005 года і сённяшнія, відавочна, што стан многіх будынкаў значна пагоршыўся. Няма сістэматычнай праграмы захавання гістарычнага цэнтра, таму мясцовыя жыхары проста не разумеюць каштоўнасці будынкаў, у якіх жывуць».

На жаль, адсутнічаюць нават элементарныя веды па

рамонце будынкаў, не кажучы ўжо пра рэстаўрацыю. Валанцёры праводзілі выхавальныя гутаркі з мясцовымі жыхарамі, распавядалі пра каштоўнасць будынкаў ды тлумачылі, якім чынам захаваць іх ад магчымага забурэння.

«Часам узнікаюць непрыемныя выпадкі. Вільгаць моцна шкодзіць сценам, і жыхары фарбуюць ці закрываюць іх пластыкам. Але вільгаць ад гэтага не знікае. Адзін жыхар расфарбаваў цэглу вакол вокнаў у блакітны колер. Яму падалося, што гэта будзе прыгожа. Насамрэч, гэта не толькі не прыгожа, але і разбуральна для самой цэглы. Давялося пераконваць яго, што ад гэткай творчасці фасад псуецца не толькі з эстэтычнага пункту гледжання».

Дзякуй Богу, мясцовыя жыхары прыслухоўваюцца да парадаў валанцёраў, асабліва калі высвятляецца, што яны могуць дапамагчы ды нешта параіць. Хоць спачатку і ставяцца да незнаёмых людзей падазрона.

Зміцер свярджжае, што захаванне гістарычных будынкаў можа прынесці карысць і мясцоваму бюджэту.

«Прыкладам, будынак знаходзіцца ў калгаснай уласнасці, але стаіць пусты, закінуты. Замест таго, каб будаваць іншыя дамкі для калгаснікаў, лепш яго прывесці ў належны стан. А так атрымліваецца, што ён прыйдзе ў заняпад і яго не тое што не здолеюць прадаць – будзе прасцей разваліць і збудаваць нешта іншае. А гэта значна большыя бюджэтыя страты».

Працы ў вёсцы Уселюб Навагрудскага раёна праводзіліся менавіта праз неахайнае абыходжанне з помнікамі архітэктуры. Сёлета ў маі ў сядзібе здарыўся пажар. МГА «Гісторыка» вы-

Фота Зміцера САВЕЛЬЕВА

Даследаванне кафлі (сядзіба О'Руркаў у в. Уселюб Навагрудскага раёна)

правілася ратаваць камяны – усё, што засталася ад радавога гнязда ірландскага роду О'Руркаў.

«“Гісторыка” вяла працы па аднаўленні печы і камянай уселюбскай сядзібы О'Руркаў, якія часткова захаваліся пад час пажару. Займаліся дэмантажам кафлі, каб пасля можна было ўзнавіць печы. Мы фіксавалі, дзе знаходзіцца кожны яе від. Ды і тыя тры печы, на якіх зрабілі дэмантаж, былі моцна пашкоджаныя, таму амаль уся кафля проста рассыпалася пры зняцці... Цэлых жа – лічаная колькасць».

Валанцёры таксама праводзілі летнікі ў Крэве, Любчы, Залесі, Ружанах. Але падтрымліваць усе помнікі краіны ў належным стане ім не пад сілу.

«Тое, што робяць нашыя валанцёрскія ініцыятывы, з аднаго боку, прыносяць плён краіне, з другога – гэта своеасаблівы выклік іншым грамадскім і дзяржаўным установам. Упершую чаргу, мясцовым, для якіх гэта мусіць быць штодзённай працай».

Усе летнікі 2012 года праводзіліся за кошт саміх удзельнікаў, і дзяржава прымала ў гэтым мінімальны ўдзел. Зміцер лічыць,

што павінны існаваць адкрытыя крыніцы фінансавання, каб кожнае з грамадскіх аб'яднанняў магло падаць заяўку для свайго праекта.

«На дадзены момант гэта дастаткова няпроста зрабіць. У іншых краінах існуе больш простая сістэма атрымання фінансавання для валанцёрскіх праектаў».

Ускладнае атрыманне дапамогі і тое, што часам цяжка спрагназаваць тэрміны і аб'ёмы працы на аб'екце. Яна можа быць вельмі маруднай і вельмі працяглай па часе.

«На такія праекты, з якімі мы працуем, вельмі складана атрымаць фінансаванне, і не заўсёды гэта наогул магчыма. Хаця, калі б валанцёры маглі атрымаць грошы на сваё харчаванне ці на праезд, гэта б значна спрашчала нашу дзейнасць. Але нават у такіх няпростых умовах валанцёрскія праекты працягваюць быць важным фактарам выхавання маладых людзей, вызначаюць “знак якасці” грамадзянскай пазіцыі».

Ігар МЫСЛІВЕЦ,
студэнт Інстытута
журналістыкі БДУ

Фота Ільіны АЛЮБІНА

Інвентарызацыя могілак у Гальшанах

Неяк на лецішчы ў знаёмых мы вялі гаворку аб гісторыі Беларусі. Тэма ўзнікла спарадычна, як гэта бывае за сяброўскім застоллем у прыемна-цёплы летні дзень. Сусед нашых знаёмых па лецішчы раскажаў, што ў яго ёсць незвычайны камень гладкай формы, падобны да прыплюснутага ядра. Я зацікавіўся, і камень тут жа быў прынесены. І сапраўды, гладкая паверхня, круглы ў плане і авальны ў профілі камень нагадваў прыладу для расцірання зерня. Ён ладна ахопліваўся далонню. Мы паспрабавалі праімітаваць працэс расцірання на грунтовай паверхні дарогі лецішча. Калі вярцець яго адпаведным чынам, то вельмі зручна расціраць зерне. Такімі камянямі карысталіся яшчэ да з'яўлення зернацёраў, якія прыводзіліся ў рух ручным кругавым жорнам. Відавочна, перад намі быў прадмет нашых продкаў з далёкіх тысячагоддзяў.

Я запытаўся ў суседа, дзе быў зной-

Знаходка на полі

дзены камень. На паперцы ён накідаў схему. Камень ляжаў на полі за некалькі метраў ад дарогі, што кіруе побач вёскі Каменка Смалявіцкага раёна. Не адкладваючы надоўга гэтую справу, па прыездзе дадому знайшоў адпаведную літаратуру. Вычытаў, што каля вёскі

Каменка знаходзіцца невялікае гарадзішча. Безумоўна, што ў старажытнасці ў блізкай акрузе маглі існаваць адно ці некалькі паселішчаў, і жыхары аднаго з іх карысталіся гэтым каменем. Ён сведка заселенасці дадзенай тэрыторыі ў старадаўнія часы.

Гарадзішча каля вёскі Каменка выяўленае ў 1925 г. беларускім вучоным А. Ляўданскім. Яно не прадаванае і па сённяшні дзень. Навуковец у той год праводзіў археалагічныя абследаванні помнікаў Барысаўскага павета. Каля вёскі Прылепы ён выявіў яшчэ адно гарадзішча і курганную групу, а таксама селішча каля вёскі Юр'ева, у якой,

між іншым, даследчыкі і нарадзіўся. На селішчы ім сабраная вялізная колькасць керамікі. Сёння гэтыя помнікі і населеныя пункты ўваходзяць у склад Смалявіцкага раёна.

Да якога часу можна аднесці незвычайную каменную прыладу? Гарадзішча каля вёскі Каменка месціцца за некалькі кіламетраў ад гарадзішча каля вёскі Прылепы. Апошняе было абследаванае беларускімі археолагамі Ю. Драгуном і М. Ткачовым у 1964 і 1979 гг. У культурным пласце знойдзеныя фрагменты ляпнога посуду культуры штрыхаванай керамікі, якая датуецца 3-й чвэрцю 1-га тысячагоддзя н.э. Верагодна, гэтыя два гарадзішчы і паселішчы вакол іх існавалі ў адзін і той жа час. Калі гэта так, то і камень, прызначаны для расцірання зерня, можна аднесці да часоў культуры штрыхаванай керамікі.

Пятро РУСАЎ,
г. Мінск

У нас цвіце чараўнік!

Экалогія... Ахова прыроды... Пра гэтыя цяпер гавораць вельмі многа. Але як ні сумна – для многіх гэты толькі словы. Тым больш прыемна, калі сустракаеш чалавека, для якога родная прырода, яе ахова – сэнс жыцця. Такі сапраўды апантаны чалавек жыве ў нас у Вілейцы – Уладзімір Ляшкewіч. Нядаўна мы запрасілі яго ў гарадскую дзіцячую бібліятэку на экалагічнае падарожжа «Яны не павінны знікнуць».

Уладзімір Аляксандравіч нарадзіўся ў вёсцы Баяры Вілейскага раёна. З дзяцінства любіў прыроду. Луг – вось што вабіла хлопчыка з малых гадоў. Гадзінамі назіраў ён за раслінамі, за жыццём розных жучкоў, павучкоў. З маленства ведаў назву кожнай травінкі, кожнай кветачкі. Усё жыццё ён прысвяціў любімай справе: скончыў біялагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, настаўнічаў, на пенсію пайшоў з гімназіі «Логас». Аб сабе пакінуў добрую памяць – дэндрарый, дзе сабраныя 135 відаў дрэваў.

Ёсць яшчэ праца, за якую хочацца шчыра падзякаваць гэтаму чалавеку, – «Чырвоная кніга Вілейскага рэгіёну». Настаўнік складаў яе разам з вучнямі. У пошуках рэдкіх траваў і птушак яны разам абышлі амаль усю Вілейшчыну. На тэрыторыі нашага раёна можна знайсці шмат раслінаў, змешчаных у Чырвоную кнігу Беларусі.

На сустрэчу з чытачамі У. Ляшкewіч згадзіўся вельмі ахвотна. Яму ёсць што расказаць дзецям, ёсць што паказаць. Уладзімір Аляксандравіч прынёс багаты наглядны матэрыял. Многа цікавага даведаліся слухачы пад час мерапрыемства. Ніхто нават і не здагадаўся, што ў нас на Вілейшчыне растуць архідэі: чараўнік зялёнакветкавы і чараўнік двухлісты. Вечарам і ўночы гэтыя расліны прыемна

пахнуць, іх вельмі лёгка шукаць у лесе ў чэрвені па непаўторным фіялкавым водары. Расліна мае яшчэ адну назву – любка. Паданне сведчыць, што клубні чараўніка з'яўляюцца прываротным зеллем, з'еўшы яго, чалавек абавязкова закахаецца. У нашым рэгіёне, дарэчы, чараўнік двух-

расліна пацярпела за свой прывабны выгляд. Але зрываць кветкі для букетаў не трэба, бо яны вельмі хутка вянуць.

Цыбуля мядзведжая, альбо чарамша, таксама заслугоўвае асаблівай увагі. Прыгожая з выгляду, яна мае многа карысных уласцівасцяў, з'яўляецца кладоўкай вітамінаў і мікраэлементаў. На смак – сярэдняе паміж цыбуляй і часнаком. Убачыць чарамшу можна толькі ранняй вясною і ў пачатку чэрвеня. Потым лісце засыхае, а пыбуліна застаецца ў зямлі. На Вілейшчыне

лісты ўтварае часам зараснікі. А вось ятрышнік, таксама з архідэяў, сустракаецца вельмі рэдка. Ён мае першую катэгорыю аховы.

Пярэсна (або купальніца) – найпрыгажэйшая з усіх ранніх кветак. Вышыня яна да 80 см, з прамым сцяблом, і здалёк падаецца, што кветкі вісяць у паветры. У народзе пярэсну называюць ліхтарыкам. Сёння расліна мае многа дэкаратыўных формаў.

У цяністых лясах і па берагах рэчак можна сустрэць прыгожыя блакітныя кветкі – званочак шыракалісты. Гэтая

ёсць пакуль што толькі адно яе месцазнаходжанне. А збор чарамшы забаронены зусім.

Многа цікавага мы даведаліся і пра лекавыя якасці розных раслінаў. Дзеці задавалі шмат пытанняў. Усе былі прыемна ўражаныя, што Уладзімір Аляксандравіч можа лёгка пазнаць у стозе сена ўсе травы па відах.

Напрыканцы сустрэчы зрабілі выснову: наша Вілейшчына – прыгожае, унікальнае месца.

Р. ЛЕШЧ,
бібліятэкар дзіцячай
бібліятэкі філіяла № 2
Вілейскай РЦБ

Творчасць чытачоў

З малых гадоў Ірына Лаўрыненка піша вершы. Яшчэ школьніцаю, калі жыла ў родным Дрыбіне, у 1994 годзе ўдзельнічала ў раённым паэтычным конкурсе. Галоўным прызам стала публікацыя ў раённай газеце. А ў 2002-м была змушаная пераехаць у Мінск, дзе жыве і цяпер. Працуючы паштаркаю, працягвае пісаць вершы, можа, і не зусім дасканалыя ў паэтычным плане, але прасякнутыя болей аб пакінутым родным кутку, поўныя любові да землякоў. Два з іх аўтарка прапануе чытачам «Краязнаўчай газеты».

Радзіма мая

Калі душа і сэрца плачуць з-за таго,
Што я ў расстанні з месцам, дзе ўзрасла,
То ўспамінаю родны дом – тужліва без яго,
Даўно з радзімы адляцела.

Ды ные сэрца – не сціхае,
Няма спатолі ад тугі такой.
Нібыта свечка нетаропка дагарае,
Не маючы радзімы, ціха таю.

І мне б вярнуцца хоць разок
Туды, куды душа мая імкне.
Пабачыць родны дом, палі, садок.
З крыніцы чыстаю вадою памыцца.

Прайсціся сцежкамі, дзе да змяркання
З сябрамі бегалі, гулялі.
Хацелася ім перадаць вітанне,
Ды ўсе дарослымі ўжо сталі.

І зноў прайсціся б пуцывінамі,
Што й сярод ночы будзяць –
Мо' перастала б мучыцца душа.
І сэрцу шчасней будзе.

Старыя

Дзеці і ўнукі, станьце на калені
Перад старэйшым нашым пакаленнем,
Бо гонар наш – яны.
Яны падаравалі шчасця дні.

Мір адстаялі на вайне,
Змачылі кроўю беларускую зямлю.
Немаўляткаў на руках насілі,
Вучылі на сваіх нагах стаяць.

Яны вучылі працу паважаць,
Сябрам заўжды дапамагаць.
На каленях толькі прад Богам стаялі,
Каб дзеці і ўнукі іх не гаравалі.

Таму і прашу я вас аб адным:
Схіліцеся вы прад старым.
А таксама помніце навек,
Што дарагі для нас той чалавек.

Ірына ЛАЎРЫНЕНКА,
г. Мінск

Продак прыкмячаў

Лістапад – вераснёўскі ўнук, кастрычнікаў сын, зіме бацюхна родны.

Калі ў лістападзе грыміць – ратай вясну сніць.

У лістападзе гола ў садзе.

Прышоў лістапад – кармі скацінку, брат.

У лістападзе кладзі капусту ў кладзі.

Лістапад сцюжаю багат: з кожным падзеліцца, яшчэ і на старцаў пакіне.

Лістапад зіме сцэжку пракладае.

Лістапад снегу навее – хлеба прыбудзе, а вада разальецца – сена набярэцца.

Лістапад-паўзімнік: мужык з калёсамі развітваецца, у сані перабіраецца.

Лістапад на рабой кабыле ездзіць: то снег, то слата.

Мышы ў лёне робяць гнёзды – зімой будзе вялікі снег.

Пакуль ліст з вішнёвых дрэваў не апаў, колькі б снегу не выпала, ён усё роўна сыйдзе.

Восеньскі мароз не выцісне слёз, а зімовы марозы – з вачэй слёзы.

Па ўсіх Святых (1 лістапада) холад уйме ўсіх.

Хто на Казанскую (4 лістапада) жаніхаецца, той не пакахаецца.

Змітраў (8 лістапада) дзень – зіма лезе на пляцень.

На Тадора (9 лістапада) поўна камора.

Параскева Пяценка (10 лістапада) – дзень забароны працання і ткання.

Святы Настасей-прэчасны (11 лістапада), саблюдзі авец нашых.

З Марцінава дня (11 лістапада) пачынаецца зіма.

Калі на Матруну (22 лістапада) шэрань на дрэвах – будучы маразы, туман – да адлігі.

Іван Залатавус (26 лістапада) – святая пчалароў.

У Піліпаўку (28 лістапада) дзень да палудня.

У тэатры «Зьніч»

29 кастрычніка для маленькіх глядачоў пакажуць лялечны мнаспектакль «**Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага**». Выканаўца – Вячаслаў Шакалідо.

Увечары гэтага ж дня на сцэне рамантычная манаопера «**Адзінокі птах**». Аўтар лібрэта, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева, выканаўца – лаўрэат міжнародных конкурсаў Андрэй Марозаў.

30 кастрычніка ўвазе маленькіх глядачоў прапануецца лялечны мнаспектакль «**Граф Глінскі-Папялінскі**». Выканаўца – Вячаслаў Шакалідо.

Увечары на сцэне паэтычны мнаспектакль «**Прыпадаю да нябёс**». Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, музычнае суправаджэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

5 лістапада ўвазе глядачоў прапануюць паэтычны мнаспектакль «**Красёнцы жыцця**» паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Выканаўца – Алесь Кашпераў. Спектакль пройдзе ў Малой зале Белдзяржфілармоніі імя Р. Шырмы.

12 лістапада маленькіх глядачоў паклічуць у падарожжа галоўныя героі лялечнага мнаспектакля «**Пра ката Сафрона і пеўні-**

ка Андрона». Выканаўца – Леанід Сідарэвіч.

Увечары на сцэне мнаспектакль «**Нобіль – Барвяны ўладар**» паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда». Выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шалестаў.

15 лістапада для маленькіх глядачоў пакажуць лялечны мнаспектакль «**Ярык і Дракон**». Выканаўца Леанід Сідарэвіч.

Увечары глядачам прапануюць паэтычны мнаспектакль «**Красёнцы жыцця**» паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Выканаўца Алесь Кашпераў.

16 лістапада на сцэне дзіцячая пастаноўка «**Ярык і Дракон**» у выкананні Леаніда Сідарэвіча.

Увечары – паэтычны мнаспектакль «**Не паклінай, што я люблю**» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Выканаўца Мікалай Лявончык, музычнае суправаджэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

ЛІСТАПКА

Разгром Наполеонаўскай арміі на рацэ Бярэзіне (Барысаўскі раён; 1812) – 200 гадоў з часу падзеі.

3 – Якуб Колас (Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч; 1882, Стаўбцоўскі р-н – 1956), народны паэт Беларусі, класік беларускай літаратуры, заснавальнік (разам з Янкам Купалам) новай беларускай літаратуры і беларускай літаратурнай мовы – 130 гадоў з дня нараджэння.

3 – Палескі Вячаслаў Пятровіч (сапр. Станкевіч; 1912, Брагінскі р-н – 1971), журналіст, драматург, дзяржаўны дзеяч, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

4 – Цішка Гартны (Зміцер Хведаравіч Жылуновіч; 1887–1937), беларускі пісьменнік, грамадскі і дзяржаўны дзеяч – 125 гадоў з дня нараджэння.

5 – Скірмунт Алена (Гелена; 1827–1874), мастак і скульптар – 185 гадоў з дня нараджэння.

6 – Саковіч Фабіян (1742 – 1787?), паэт, перакладчык, педагог – 270 гадоў з дня нараджэння.

6 – Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры (Мінск; 1987), адзін з буйнейшых літаратурных музеяў нашай краіны і адзіны літаратурны музей, які займаецца дакументаваннем літаратурнага працэсу ў Беларусі (адкрыты ў 1991 г.) – 25 гадоў з часу заснавання.

7 – Скачкоўская Зінаіда Канстанцінаўна (1912–1994), актрыса, тэатральны дзеяч, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

9 – Сакалоўскі Несцер Фёдаравіч (1902, Докшыцкі р-н – 1950), беларускі кампазітар, хормайстар, фалькларыст, адзін з арганізатараў Ансамбля беларускай народнай песні і танца Беларускага філармоніі, аўтар музыкі Дзяржаўнага гімна БССР (на вершы М. Клімковіча) – 110 гадоў з дня нараджэння.

10 – Абакумоўская Тамара Аляксееўна (1932–2010), дзеяч тэатральнага мастацтва, журналіст, сцэнарыст, заслужаны работнік культуры Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

13 – Нікольскі Мікалай Міхайлавіч (1877–1959), гісторык-усходазнаўца, бібліяліст, акадэмік Акадэміі навук Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 135 гадоў з дня нараджэння.

13 – Аркадзеў (Цывунчык) Аркадзь Станіслававіч (1897, Навагрудскі р-н – 1969), акцёр, рэжысёр, заслужаны артыст Беларусі – 115 гадоў з дня нараджэння.

14 – Паўлюк Багрым (Павел Восіпавіч; 1812, Баранавіцкі р-н – 1891?), паэт і таленавіты каваль, імя якога нададзенае Крошынскаму музею народнага мастацтва і рамёстваў (Баранавіцкі р-н) – 200 гадоў з дня нараджэння.

14 – «Северо-западный край» (Мінск, 1902), газета – 110 гадоў з часу выдання (выходзіла да 21 снежня 1905 г.).

14 – Міхась Ларчанка (Міхал Рыгоровіч; 1907, Слаўгарадскі р-н – 1981), крытык, літаратуразнаўца, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

14 – Янка Золак (сапр. Антон Даніловіч; 1912–2000), паэт, празаік, выдавец, журналіст; у эміграцыі (Германія, ЗША) – 100 гадоў з дня нараджэння.

15 – Магілёўскі музей пры губерньскім статыстычным камітэце (1867), адзін з першых афіцыйных музеяў у Беларусі – 145 гадоў з часу заснавання (дзеінічаў да 1919 г.).

16 – Лукша Валянцін Антонавіч (1937, Полацк), пісьменнік, перакладчык, публіцыст, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя П. Броўкі (1994), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) – 75 гадоў з дня нараджэння.

Лепш цёпла, чым горача

Даводзілася чужы шмат скаргаў ад жыхароў інтэрнатаў і супрацоўнікаў розных арганізацыяў, што адміністрацыя гэтых будынкаў забараняе карыстацца электрычнымі абагрэвальнікамі. Зразумела, што лагічна забаронены самаробкі-абагрэвальнікі з адкрытымі спіральямі. Але чаму нельга карыстацца абагрэвальнікамі заводскага вырабу?

А справа ў тым, што такія прыборы забіраюць вялікую колькасць электраэнергіі і падключаюцца праз падаўжальнікі, сеткавыя фільтры і «трайнікі». У выніку падобных электрапрыбораў аказваюцца падключанымі да адной групавой лініі кватэры, што можа справакаваць пажар.

Пры выкарыстанні электраабагрэвальнікаў памятайце:

* нельга ставіць электрапрыборы ў праходзе і ў тых месцах, дзе на іх можа нехта ўпасці;

* не выкарыстоўвайце іх для сушкі бялізны і абутку;

* не пакідайце электраабагрэвальнікі без нагляду.

Сыходзячы з хаты, выключыце ўсе электрапрыборы (акрамя халадзільніка), а на выпадак надзвычайнага здарэння абмяняйцеся нумарамі тэлефонаў з суседзямі.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

Гумар са старых часопісаў

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАСКАРОН (франц. mascaron ад італьян. mascherone вялікая маска) – дэкаратыўны рэльеф у выглядзе чалавечага твару або галавы жывёлы. Размяшчаецца пераважна на замках арак, ваконных і дзвярных праёмаў, на фантамах (з адтулінай для выпуску струменя вады), а таксама на мэблі, посудзе і інш. Былі пашыраны ў архітэктуры стыляў готыкі, рэнесансу, барока, неакласіцызму і мадэрну. У архітэктурным дэкоры маскарон часам спалучаўся з антабамі.

МАЎЛЕННЕ – адзін з відаў камунікатыўнай дзейнасці чалавека, карыстанне моваю ў яе вуснай і пісьмовай формах. Пісьмовае маўленне мае спецыфічную структуру і матэрыяльнае ўвасабленне ў пісьменнасці мовы, яно адрозніваецца ад вуснага значна большай магчымасцю для таго, хто

піша, адвольна або свядома выбіраць і арганізуюць усялякія моўныя элементы.

З пункту гледжання псіхалогіі і фізіялогіі, маўленне – адна з вышэйшых псіхічных функцыяў чалавека. Фізіялагічная аснова – складаная сукупнасць некалькіх функцыянальных сістэмаў, якія часткова спецыялізаваныя, а часткова абслугоўваюць іншыя чалавечыя дзейнасці. У адрозненне ад мовы маўленне рухоме, мэтанакіраванае, дынамічнае, сітуацыйна і індывідуальна абумоўленае, канкрэтнае і матэрыяльнае. Працэс вызначэцца пэўным тэмпам, працягласцю, тэмбравымі асаблівасцямі, артыкуляцыйнай выразнасцю, шматлікімі прасадчынымі прыкметамі.

Вуснае маўленне на беларускай мове характарызуецца больш павольным тэмпам у параўнанні, напр., з маўленнем на рускай і ўкраінскай мовах.

У ім адлюстроўваюцца індывідуальныя і сацыялінгвістычныя асаблівасці, псіха-фізіялагічны, эмацыйны стан асобы, якая гаворыць, яе стаўленне да суб'екта, камунікатыўная задача, таму яно мае шматлікія вызначэнні: экспрэсіўнае, эмацыйнае, шчырае, далікатнае, ліслівае і інш. Застаючыся камунікатыўным, «знешняе» маўленне можа выконваць адначасова розныя дадатковыя функцыі (паэтычную, этычную, магічную, намінацыйную і інш.), у якіх яно набывае спецыфічныя заканамернасці ўнутранай арганізацыі, што дазваляе гаварыць пра паэтычнае, магічнае і інш. маўленне. Паводле сэнсвай структуры адрозніваецца маўленне інтэлектуальнае, лагічнае, змястоўнае, асэнсаванае, пустое, блытанае. Адна з асноўных прыкметаў маўлення – яго індывідуальнасць. У розных сацыяльных сферах з'явіўся тыпізуюцца, утвараюць адносна самастойныя сістэмы – функцыянальныя стылі.

МАЦЕЙ – абагульнены фальклорны вобраз селяніна, дасціпнага, надзеленага гумарам, які весела і злосна кпіць з дзятароў-невукаў, персанаж народнага

тэатра. Абрануты ў звычайную сялянскую світку і магерку, з торбачкай ці вязкай лыка ў руках і сякерай за поясам. Вядомы па паказах народных выканаўцаў і батлейкі. У жанрава-стылістычным плане сцэны з Мацеём набліжаюцца да інтэрмедыяў школьных драмаў. Сцэны з ягоным удзелам зафіксаваныя ў калядных паказах батлейкі і народных выканаўцаў на Віцебшчыне, Гродзеншчыне, Магілёўшчыне, Міншчыне і інш.

Вядома некалькі варыянтаў сцэны «Мацей і доктар». Кампазіцыя складаецца з устойлівых сюжэтных частак: выходнага маналога Мацея, дзе ён скардзіцца на сваю хваробу; з'яўлення доктара; лячэння, якое звычайна зводзіцца да біцця хворага; пераказвання Мацеём мудрагелістых і неверагодных парадаў доктара. У асобных варыянтах сцэна завяршаецца выхадам ягонай жонкі Ульяны, іх песняй або танцам «Лявоніха». Вядомыя тэматычна ідэнтычныя паасобнікі твора, у якіх селяніна завуць Архіпкам, Змітраком, Сымонам, а яго жонку – Ганкай, Агатай, Марысяй.